

mlada angažovana drama

U jednoj veoma nesujednačenoj, dis-harmoničnoj i patetičnoj melodiji, koja je u našoj javnosti veoma dobro poznata pod nazivom *razgovori o križu domaće drame*, ovaj napis pokusava da pronađe mesto za još jedan zvuk koji nije u stanju da još poremeti partijski sklad, — ali koji istovremeno pretendeuje da svojom mladalačkom egzaltacijom probudi iz zimskog sna isto tako egzaltirane mlade piše-mete, uljuškivane toplam uzglavljava metafizičkih i egocentričkih samostraživanja i utrojenja u nepramocije oglažeće apstraktnih preokupacija, mlade piše koji, između ostalog, pretenduju da i svojom rečju doprinose zacepljanju ove naše bolne literarne rane.

Manje ili više svih razgovora o križi i problemima domaće dramske literature počinjući i svršavaju se u jednoj kulinatativnoj tački, u konstataciji da domaća drama zapravo i ne postoji ili da jalevo i uzaludno vegetira na granici neuerljivosti i istinskog života, na ivici dramaturškog i psihološkog dilematizma. Međutim, veoma su retki napori na njemom kritičkom i konstruktivnom usmeravanju i teoretskom izmalaženju puta koje ovo naše dramsko nedonošće mora da prede do svog devčajstva.

Detinjstvo jedne literature uvek iziskuje i snizavanje kriterijuma kojim se ona ocenjuje, ali zato ne postoje nikakvo opravdanje za jednu literaturu u razvoju i nastajnu koja se ustupala da svojim mlečnjacima, zagrise u tvrd orali, dubokog i kompleksnog dramskog oblikovanju života, povodeći se za svojim starijim sestrama koje ga s uspehom sačuvavaju. A to im polazi za rukom samo zahvaljujući njihovoj zrelosti i njihovom dugogodišnjem iskuštu. S druge strane, jedno ovakvo plediranje na neprebegavanje detinjstva naše dramske literature, a pre svega literature naših mladih dramatičara, ni u kom slučaju ne podrazumeva pod početničkom skromnošću ma kakvo infantilno, primitivističko ili sasvim pojednostavljeno oblikovanje života. U pitanju je pre svega i na primjeru mesta autentičnosti i adekvatnih domen životne stvarnosti koji je u mogućnosti da jednom mladom piscu, dramskom početniku, pruži dovoljno autentičnog materijala za samo iskazivanje u jednoj literarnoj formi kojom on još uvek ne vlasti dovoljno suvereno.

Retki pokušaji da se pri nekim beogradskim mladim pozoristima, uz dragocenu pomoć glumaca i reditelja, u nekim krugovima najmladih beogradskih lite-

rata, osnuju klubovi i neke vrste ekspresije, u kojima bi se radio na izučavanju specifičnih zakona dramske literature, njenih osobnosti i prednosti, propisući su već u svom začetku. Možda je u pitanju bilo nedovoljno čvrsta i sigurna organizovanost ovakvog posla koja nije mogla da odredi na okupu ljudi tako različitih temperamenata i preokupacija. U svakom slučaju, čak i današnje vreme, smatramo da nikome ne bi bilo na odmet angažovanje na jednoj takvoj vrsti posla jer nam neka skorija dramska izvođenja (na sreću — ne svu) ništa nikako nisu dala nade za važičastu budućnost jedne literarne forme koja bi u izvesnoj mjeri mogla da postane kičmeni stub literature i kulture u jednom društvu kao što je naše.

Dramski oblik u svojoj sustini baziра se na komuniciranju živilih ljudi, izvedenih na scenu. Polazeći od teze da je osnova svake ljudske komunikacije pre svega socijalni, društveni faktor u našem svakidašnjem životu, postavljamo pitanje: nije li u tom slučaju polazna tačka jedne literature čiji je osnovni smisao baš ljudska komunikativnost — izmalaženje materijala i motiva isključivo u domenu etičkog i socijalnog. Eto detinjstvo te literature, eto njene skromnosti koje nije samopotpunjivanje i eto njene punе angažovanosti koja nije ni dogmatska ni programska.

U skorijem vremenu jedno novo videnje Bečeta, tako dugo i nestruživo iščekivano, (*kratki partijet*) donelo nam je pre svega jedno literarno razočaranje i kolebljivost koja postavlja pitanje: da li je oštrica noža, sa čije jedne strane se prostire mirak destrukтивnosti, kritikanstva, potsemeški i apsurda, a s druge strane blaga, ali ne uljuškujuci, toplota humanizma — pogubna za igru koju je na njemom samom vrhu zaigrao duh koji i nače zaštuju svaku divljenje? Hoće li nas negiranje drame i njeno beketonjko-skuškovsko obesmišljavanje dovesti u kasnijem vremenu do jednog novog, humanijeg i savršenijeg njenog oblikovanja pod pronom pisaca koji još uvek nisu rođeni?

U svakom slučaju odgovor na ovo pitanje prevazilazi kompetenciju ovog napisa i njegovu zamisao. Skorije vremena pružilo nam je isto tako mogućnost da se na jednoj kamernoj sceni (*Atelje 212*) ponovo suočimo sa našim velikim i naivnim komediografom Vujčićem, u većeri u kojoj su njegove drage male ljestvi zaigrale i oživele pred našim očima izgovarajući reči u jeziku kojim

su i napisane, u jeziku čiji smo mi jedini sopstvenici i animatori.

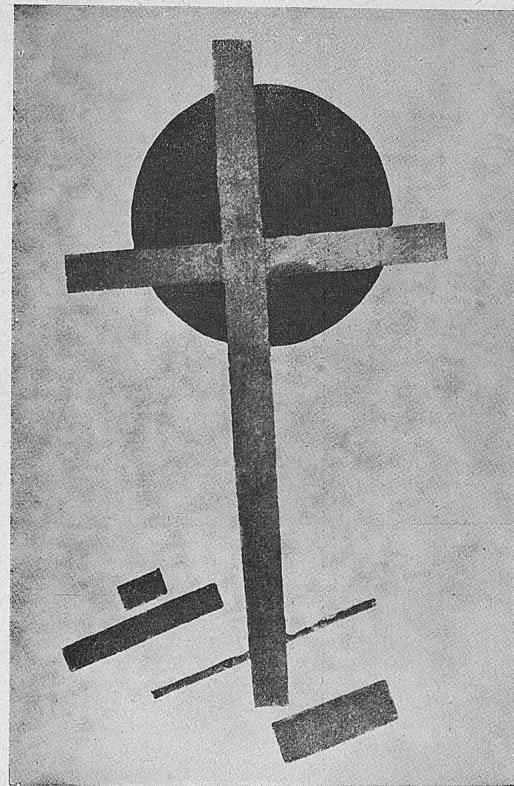
Ipak, neposredni povod za ovaj napis nije konstruisani destruktivizam jednog Bečeta koji za sobom u literarnoj zaostavštini svoje načje ima bar deset velikana dramske književnosti i komu je moguće da bez posledica u svako doba dana i u svaku dobu literature otišta na bilo kakav absurdni izlet, nije ni simpatična i neposredna infantilnost Joakima Vujića; povod za ovaj članak je jedna iznenadujuća prestavata Akademskog pozorišta iz Beograda koju je u režiji Miroslava Belovića krajem prošle godine izvelo po prvi put dramu mladog sarajevskog književnika i studenta beogradskog Pozorišnog akademije, Bore Draškovića. Pojava ove drame pružila nam je priliku da se na sasvim nov način zamislimo nad stariim problemom, nad problemom mlade de angažovane drame koja ne uskraćuje literarnu i poetsku potenciju svojemu roditelju, već ga čini interesantnim i smaznim.

Drama o kojoj je reč — *Ranin i ranice i cipele* Bore Draškovića u svakom slučaju se ne može nazvati delom koje od strane jednog analitičnog i literarne preokupiranog kritičara služuje isključive pohvale i laskanja. Aktuelnost njenog problema često se ispoljava na jedan deklarativen način koji nikako ne godi sluhu gledaoca. Njen prvi čin, zamislen kao esejističko-deklarativno dramsko konverziranje, bez radnje i izrazitog konflikta, očito se suprotstavlja dinamičnom i izvanrednom drugom činu (igranka) komu su uskraćene kotonure dramatičnosti i skoro svaki pješestal uobičajene stilizacije života. Isto tako drugi čin ne nalazi sasvim srećan produžetak u trećem i poslednjem koj je obojen izrazito dramskim, pa čak i melodramskim akcentima.

Ipak, čitav niz ovih i ovakvih zamerki postaje beznačajan pred impresivnom malogradanske provincijske zapečaćenosti i nepokretnosti, i njihovi bundžiki i nemoći pokušaji da otpotuju, da otpuštaju, da, kako naivno i deklarativno bili izrečeni, iznudavaju od gledaoca saosćanje i punu identifikaciju. Zato nije ni malo čudna mera njenog delovanja na publiku jer pozorišni doživljaj publice psihološki je uvek identifikacija, a u ovoj prilici je Bora Drašković svakako zasluzan za njenu punu ostvarenje.

Problem nezadovoljnih ognevnih mlađih ljudi, zatočenih pod zaguljivim zvonom malogradanske provincijske zapečaćenosti i nepokretnosti, i njihovi bundžiki i nemoći pokušaji da otpotuju, da otpuštaju, da, kako naivno i deklarativno bili izrečeni, iznudavaju od gledaoca saosćanje i punu identifikaciju. Zato nije ni malo čudna mera njenog delovanja na publiku jer pozorišni doživljaj publice psihološki je uvek identifikacija, a u ovoj prilici je Bora Drašković svakako zasluzan za njenu punu ostvarenje.

Pri ovakvom stanju stvarni identifikacija se više ne realizuje u pomoći iluzionističkog principa scene, presudna je u ovom procesu pre svega izvanredna angažovanost dramskog dela i njoj na prvom mestu ima da zahvali prestavata beogradskih amatera i studenata Pozorišne akademije.

K. Maljević:

Suprematska kompozicija

DUBINA OKO MOGA

Ova opsesija jutra što me razmenila što me uvezla u smisao dna i poreklo ponora do ivice nedoda do uranjanja u bitnost razdublja ova opsesija jutra na nogarima od stakla neubavljajuć između zida i polimuraka nema nijednog dovratača za orientaciju za okrećanje u sebe u krov za osvrtanje prema svjetioniku do uglenokopa gdje su sakriveni ugarci vida pruće talasanja preko omaramenih ebova preko sunčanib a neunovim a neubavljivim preko kostura što su istasali na momu i na tvome krilu što su jaukali između mojih i tvoriš domabiljanja što su poklepnuli pod teretom moga i tvoga sna što su pokoleni na brišanom prostoru između moje i tvore nevidinje između ruka do ruke čelo na čelo dlan na dlan ovej metak u nebo uperen ovaj mač zaboden u posjećenu šumu čij ovu sunčano namršteni ovu sunrovi ovu krvavo zmijoliki kosturi draga što su nas nadrasli tri dana neprekidno tri beskrajna visoko tri krvu bajduće

dubino oka mogu u to podneblje nepovratna koliko te sanjari mesnatno čudo alge olovno kolo vjetra vatrena pomrino ovo sazvjeđe ptica ovo ogromno snovidjenje zarasla je u šunu lažnog smista u srž drvenog lažjanja između strana svijeta i poniranja u ljetu između poniranja u ljetu i jedne Cele Kule između Cele Kule i oko u oko sa lobanjom sa bedemom nesigurnosti su tri srca junacka između bedema nesigurnosti i ova svjetlosne javeke između svjetlosne javeke i tvoga dolazena na ostrvo na palućenju sunce na proplanak gdje su rube pomrle a ruke podijene u tkivo neba zimzeljen i neprekidnost jave

čij ova opsesija jutra što me razmenila ova opsesija jutra na nogarima od stakla na ogromnim točkovima nekog nepoznatog svijeta na kritim krilima davnio umoren buba svabe na perajima ugrijene pobune dolazi u naš sam bezlično strabovito sa jednom nogom u grobu drevom na izgubljenom suncu sa opoketinama u krov i bojom tvoga oka u bodu i približavanju našoj stvarnosti dolazi u naš san ranodrušno kao klov u pozorište kao prvi i poslednji ranodnevica kao Bastilja podignuta na prsatoj izgubljenosti kao nešto između vazduha i vode nešto između planine straha i ovoga ostrva ovoga ostrva na mome i ostrva na tvome čelu ova opsesija jutra ova nepokorna čutljivost poslednje tajne svijeta spomenik dalekovidljivosti ova sunrova primitivnost uspinjanja na greben nade

Gojko JANJUŠEVIĆ

pribegavalo se lukavstvima i to gadnjim svakog je htio da ostane čist, da nekada pogebne: i najčešće su u mučenja sklanjali se jer tame im je bilo najtopljije, u polumraku kao zver u požaru na čici oklevajući za spasonosni skok,

neki koji su dolazili do mosta vratiši se žalili su ceo svoj život: ili za izgubljenim vremenom ili za tim kako se taj most ne može pronaći, a možda su i stajali na mostu kad su to govorili te obeshrabriće druge za taj poduhvat, i tako im tonulo u krov dok se ne pretvorise u kamen i geč i psovku nastalu prilikom kupoprodaje

oni koji su hteli ma šta, ostajalo im je da čine ono što misle da jeste

tačko se izradio veliki broj onih uobičajenih pričalica i hvalica ipak onima srećnim most se ukazivaju u snu ili ikad su mnogo voleli, ako za to nisu moralni da presvlače kožu nego samo bili vidoviti ili bili u bekstvu pa im se u toj iznemoglosti pričinjavalo, ali i to je bilo dovoljno

most je stalno odmicao i mnogi što idući na njim i zaboravili su šta upravo gone

ljudi su namržli most i još lude želeli ga

to traganje postalo je strast:iza mosta nikо nije imao potrebe da živi a ni da umire, tame se ne može i ne smre ni što se može ni potrebito da se može, jer se obično pre svega mora nasmjejati i zato je pretvaranje u kapljice bivalo masovno

a to je od svega najgorje

ostatak je znao da počva na njemu i zadovoljno, ne razmišljajući mnogo postajao deo njegov i činio most beskrainjam: neki su zbog toga pljuvali neki vrštili ali sa svake strane pokušali su ostali uzaludni jer se svakog činilo da je tako nastala igra poraza i poštedivanja, želja za krajem saznavanjem postajali smo sve umniji i presiti toga koliko se ne zna i tako udizali do izvesne visine:

i tu se ništa menjalo

svima ostade nauk malo bolan da svako ima svoj most, da mora da ga ima da samo sam do njega može doći, da on čak možda i ne postoji ali da se nešto mora prelaziti pre nego što te sabiju u kocku za most.

Boda MARKOVIC

Vuk VUČO